

INTRODUCCIÓ

La I Festa Anual de l'Institut d'Estudis Catalans va tenir lloc el 28 de maig de 1914 a la sala de lectura de la Biblioteca de Catalunya, dins l'antic Palau de la Generalitat de Catalunya, aleshores seu de la Diputació Provincial de Barcelona i també de la Mancomunitat de Catalunya des del 6 d'abril anterior. Feia set anys de la fundació de l'Institut, que, des del primer moment, havia format una biblioteca que aquell dia s'obria al públic i es convertia en la Biblioteca de Catalunya, concebuda com a biblioteca nacional. L'encarregat de pronunciar el discurs d'aquella primera festa va ser Antoni Rubió i Lluch, que havia estat el primer president de l'Institut i va ser president rotatiu de l'Institut fins a 1915 com a president de la Secció Històrico-Arqueològica.

Els discursos de les dues festes següents van ser llegits pel secretari general, Eugeni d'Ors. El de la III Festa Anual es publicà a *La Revista* l'any 1917 amb el títol eloqüent d'«Elogi dels acadèmics nous» i el subtítol «Oració de l'Institut».

A partir de 1918 la Festa Anual de l'Institut, pels volts de Sant Jordi, prengué la forma que tindria durant molt de temps, amb la memòria del secretari general de les activitats del curs anterior i l'entrega dels premis que concedia l'Institut des de 1914. A la IV Festa Anual es pronunciaren dos discursos: un a càrrec de Josep M. Bofill i Pichot, de la Secció de Ciències, i l'altre de Lluís Nicolau d'Olwer, membre de la Secció Filològica, acompanyats d'un brevíssim parlament d'Eugeni d'Ors. No es va repetir aquest fet. Va ser a la V Festa Anual, amb el discurs de Joaquim Ruyra, quan es consolidaren les normes de la cerimònia. Aquell discurs de Ruyra resulta

excepcional per les seves dimensions i pel seu caràcter d'assaig, ampliat i esmenat posteriorment.

El darrer membre ingressat com a numerari era l'encarregat de pronunciar un discurs sobre un tema escollit per ell en funció de la seva especialitat. La Festa Anual, oberta al públic, era l'ocasió principal de contacte amb la societat, a la manera de les entitats acadèmiques tradicionals, encara que l'abundància de publicacions, sovint ressenyades a la premsa diària, n'era una altra de tant o més important. De vegades, també podia ser un membre antic l'autor de la dissertació de la Festa Anual. Va ser el cas, per exemple, de Josep Carner, que era membre numerari des de l'any 1911 i pronunciat el discurs de la Festa de 1935, possiblement per fer-lo present dins la institució, atesa la seva habitual absència de Catalunya a causa de la seva carrera diplomàtica.

Les quatre primeres festes anuals es van celebrar a la sala de lectura de la Biblioteca de Catalunya, ubicada en aquella època dins el Palau de l'antiga Generalitat. Entre 1921 i 1923 la Festa va tenir lloc a la sala del Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya, al mateix Palau. Després de la interrupció del període dictatorial, la recuperació de la Festa Anual tingué com a escenari, l'any 1931 i el següent, l'antiga Casa de Convalescència de l'Hospital de la Santa Creu, la nova seu de l'IEC, on aquest no es va acabar de traslladar fins a 1936, abans de la Guerra Civil; aquesta comportà una nova interrupció de les festes anuals, tot i que l'Institut continuà funcionant sense perdre la protecció de la Generalitat de Catalunya fins a la desfeta republicana de gener de 1939. La Festa de l'any 1933 va tenir lloc a l'amfiteatre de l'Acadèmia de Medicina, davant per davant de la Casa de Convalescència, on no era possible la celebració ateses les obres de rehabilitació de què era objecte. Les festes de 1934 i 1935 van tenir com a escenari la sala de sessions de la Generalitat, i la darrera de les celebrades durant aquesta primera època tingué lloc novament a l'Acadèmia de Medicina el 20 de maig de 1936. Poc després acabaven les obres a la Casa de Convalescència i l'Institut en pes deixava el Palau de la Generalitat per la nova seu quan faltava molt poc per a l'esclat de la Guerra Civil.

En aquella època els discursos de la Festa Anual de l'Institut no eren publicats per la mateixa entitat però sí pels periòdics en llengua catalana fins a 1936. Quan es preparava l'aniversari dels primers vint-i-cinc anys d'existència de l'Institut el 1932, ja es va parlar de publicar en un llibre aquests discursos, però s'arraconà la idea perquè es considerà que el volum

no hauria tingut prou gruix material. Ramon Aramon, com a secretari general a partir de la refundació de 1942, va encarregar-se de publicar el 1946, en fulletons individuals, les memòries dels secretaris generals i els discursos anuals des dels inicis, que eren quinze fins a 1936. Es publicaren amb data falsa de 1938 per a eludir la censura. Una factura de Gráficas Marina, datada el 12 d'agost de 1946, certifica que tots els discursos i memòries van ser publicats al mateix temps. Avui, després del Centenari de l'Institut, la suma dels discursos, que aleshores encara no ocupava un nombre de planes impressionant, forma ja un llibre prou voluminós alhora que molt interessant, i això és degut en primer lloc a l'esforç de continuïtat dels temps més difícils sota el règim franquista, i en segon lloc a l'empenta de la recuperació de la institució en els darrers vint-i-cinc anys.

A la primera sèrie, la de 1914-1936, els buits existents, tal com ja hem dit, són deguts a la dictadura de Primo de Rivera (1924-1930) i a la Guerra Civil de 1936-1939 juntament amb la immediata postguerra, dues èpoques sense festes anuals ni els corresponents discursos dels darrers membres ingressats com a numeraris.

En una situació de clandestinitat la Festa Anual es va tornar a celebrar en domicilis particulars a partir de 1944, sovint a casa del president Josep Puig i Cadafalch però també a la de Lluís Bonet i Garí i a la de Joan Botey, sobretot després de la mort de l'esposa de Puig i Cadafalch. Solien assistir-hi convidats els protectors de l'Institut i les seves esposes, els directors de l'Institut Francès i de l'Institut Britànic de Barcelona, els cònsols de França i de la Gran Bretanya a la ciutat i altres personalitats. Gairebé tothom anava d'etiqueta.

El secretari general, Ramon Aramon, va anar col·leccionant els discursos anuals així com les memòries de cara a publicar-los en els anuaris de l'Institut que es tenia el propòsit d'editar. Però només sortiren dos d'aquests anuaris, el de 1952 i el de 1953. De la primera sèrie de discursos de les festes anuals, molts es troben exhaurits de fa temps, mentre que els de la segona època han restat inèdits fins avui, amb les dues excepcions abans esmentades. A les carpetes on van ser guardats, s'han conservat els textos de tretze discursos inèdits llegits entre 1944 i 1967. La sèrie resulta gairebé ininterrompuda fins al curs 1958-1959, amb les mancances de 1954 i 1958.

La Festa Anual del curs 1958-1959 no es va poder celebrar perquè ho va impedir la policia. L'arqueòleg Pere Bosch i Gimpera, que acabava de passar de membre adjunt a numerari, havia enviat des de Mèxic el text del

seu discurs, que havia de ser llegit per Jordi Carbonell. La policia interceptà una invitació i es presentà per a detenir Bosch i Gimpera, que havia estat conseller de Justícia de la Generalitat entre 1937 i 1939, per si havia entrat clandestinament. Era una excusa, atès que, comprovat que no era allí, la policia impedí als convidats l'accés a casa de Lluís Bonet i Garí i prengué nota dels que hi anaven arribant. Bonet i Aramon hagueren de declarar a la prefectura de policia. A continuació, el governador Acedo Colunga notificà que l'Institut havia de demanar permís per a tots els seus actes. L'amenaça que això representava per a la supervivència de l'entitat va poder ser eludida, però s'interrompé la celebració de les festes anuals i també la sèrie dels discursos dels darrers membres numeraris. La Festa Anual de l'Institut no recuperaria l'aire de festa d'alta societat que abans havia tingut, ni tampoc tornaria a aplegar un públic nombrós fins als anys setanta, quan es va poder celebrar al Palau Dalmasas del carrer Montcada de Barcelona.

Dels anys seixanta únicament s'han conservat tres discursos. Hi ha el de Nicolau d'Olwer, enviat des de Mèxic, escrit mesos abans de la mort del seu autor i publicat el 1994 al número 49 de la revista *Els Marges*. I els altres dos, fins ara inèdits, són el de Ferran Soldevila, corresponent a 1964, i el de Pere Domingo, llegit en la inauguració del curs el 1967 ja al Palau Dalmasas. La memòria corresponent del secretari general referida al curs 1964-1965 deia: «Com els dos anys passats, el dia de Sant Jordi s'ha fet el lliurament de premis de l'IEC privadament a l'editorial Spes». Es tractava d'una editorial propietat de Fèlix Millet, president d'Òmnium Cultural. Estava situada en un pis a la cantonada de Passeig de Gràcia amb Consell de Cent. Consta que Oriol de Bolòs hi pronuncià un discurs el 23 d'abril de 1966 en la cerimònia de lliurament dels premis, però no n'ha quedat rastre.

A partir de 1962 l'Institut estigué emparat per Òmnium Cultural, però la clausura governativa d'aquest a partir del desembre de 1963 va impedir celebrar la Festa Anual al Palau Dalmasas, seu de l'entitat, i calgué esperar la reobertura de l'estatge d'Òmnium, completament legalitzat l'any 1967. Els apunts del secretari general, Ramon Aramon, diuen de 1970: «Festa de Sant Jordi enguany represa amb discurs a la sala gran». Es refereix al Palau Dalmasas, però no en dóna cap més dada.

D'aquesta tercera època, amb festes anuals normals i públiques, de les quals resten nombrosos testimonis fotogràfics a l'Arxiu de l'Institut, se n'han conservat, per desgràcia, ben pocs discursos, malgrat tenir-ne refe-

rències a les actes i als esquemes de les memòries inèdites del secretari general, que donen un balanç de cada any. Sigui perquè s'han extraviat, sigui perquè els autors, perduda ja l'esperança que fossin publicats els seus textos, es limitaren a seguir un esquema i mai no entregaren el text redactat, que tampoc no se'ls reclamava, el fet és que els discursos d'aquesta època no s'han trobat a l'Arxiu de l'Institut ni entre els papers de Ramon Aramon que s'han anat recollint. Sabem per les actes dels plenis, redactades pel secretari general, que el discurs de la Festa del curs 1970-1971 va ser encarregat al pare Eusebi Colomer, però no se n'ha trobat el text. Tampoc no tenim rastre dels discursos de Miquel Tarradell per a la Festa de 1973, del de Ramon Faus per a la de 1974 ni del de Raimon Noguera per a la del maig de 1976, i això que a l'Arxiu de l'Institut han restat testimonis fotogràfics dels tres actes.

Per sort, Miquel Coll i Alentorn conservà per a les seves obres completes, publicades el 1991, el discurs que pronuncià a la Festa de 1971, i també s'ha recuperat el manuscrit del que llegí Anscari Manuel Mundó el 29 d'abril de 1975 i que guardava a casa seva. En canvi, no s'han trobat ni el discurs que Enric Casassas digué a la Festa de 1978 ni el que Emili Giralt pronuncià a la de 1977, celebrada ja a la sala gran de la Casa de Convalescència, encara auditori de la Biblioteca de Catalunya, ni el de Joan Bastardas a la Festa de 1979 en presència del president Tarradellas i a la seu recuperada de l'Institut. Dels anys següents no n'ha quedat cap notícia fins al curs 1982-1983.

Cal tenir present que, al marge de demanar els documents corresponents als membres que encara són sortosament entre nosaltres, s'han consultat les actes dels plens per a recollir notícies, s'han consultat a l'Arxiu de l'Institut els dossiers personals dels membres que se sabia que havien fet discursos a les festes anuals, i fins i tot s'han cercat els textos en publicacions periòdiques on podrien haver aparegut aquests textos, a manca, en aquella època, d'una memòria anual de l'Institut. També s'han cercat en institucions externes on poguessin ser, per exemple a l'Arxiu Nacional de Catalunya, on s'han trobat, per exemple, els papers de Raimon Noguera.

De manera que cal esperar el curs 1982-1983 per a comptar amb el primer discurs, ara ja editat i llegit en la sessió d'inauguració de curs, no a la Festa Anual, la qual ha continuat celebrant-se pels volts de Sant Jordi amb la memòria del secretari general i el repartiment dels premis de l'Institut, però sense el discurs del darrer membre numerari, un cop traslladada aquesta dissertació a l'inici de curs. A partir del curs 1982-1983, la sèrie és

gairebé contínua, a excepció de les dissertacions dels cursos 1984-1985 i 1986-1987. Estaven exhaurits els discursos inaugurals de 1983 (Jordi Carbonell), 1985 (Josep Laporte), 1988 (Carles A. Gasòliba) i 1990 (Lluís Casassas), i aquesta ha estat l'ocasió per a reeditar-los.

Els buits existents no invaliden l'interès de publicar conjuntament els cinquanta-vuit discursos llegits entre 1914 i 2006 a la Festa Anual de l'Institut o a començament de curs, amb l'interès suplementari que catorze havien restat inèdits i els més antics dels publicats (1914-1936) eren molt poc coneguts. Els autors d'aquestes dissertacions són alguns dels més famosos investigadors, humanistes i literats de les terres de parla catalana i tracten dels temes més diversos, des dels històrics i lingüístics fins als biològics i tecnològics passant pels jurídics i sociològics.

En el *Directorí dels membres* de l'IEC es pot trobar una breu informació sobre la trajectòria dels autors dels discursos aquí recollits. Més extenses són les semblances biogràfiques que ha anat publicant l'Institut. Pel que fa als personatges que apareixen en aquest llibre, han sortit les semblances d'Antoni Rubió i Lluch, Lluís Nicolau d'Olwer, Francesc Martorell, Jaume Serra i Hünter, Josep Carner, Eduard Fontserè, Ferran Valls i Taberner, Joaquim Carreras i Artau, Josep R. Bataller, Agustí Duran i Sanpere, Leandre Cervera, Pius Font i Quer, Antoni Esteve i Pere Domingo i Sanjuán.

El Centenari de l'Institut d'Estudis Catalans ha motivat l'edició d'aquesta compilació de discursos, que ofereix una panoràmica interessant dels temes que han anat preocupant els investigadors de les diverses branques del coneixement al llarg d'un segle.

ALBERT BALCELLS
Director de l'Arxiu de l'IEC